

Matej Bogataj

Polona Glavan: *Kakorkoli*.

Ljubljana: Beletrina (Knjižna zbirka Beletrina), 2014.

Po uvodnem dolgem in skoraj avtističnem mižanju med čakanjem izidov testa dijakinji Lili “možgani zdivjajo kot nuklearka”; največja preizkušnja njenega življenja, nosečnost in vse, kar gre zraven in potem, se ravno začinja. Vsaj v njeni zavesti, in roman je sestavljen kot navzkriž in na preskok spisana poglavja iz notranjega življenja obeh; druga, Anja, študentka, ravno dobi ponudbo, ki ji bo spremenila življenje, namreč inštruiranje fanta, ki ima v šoli težave, tudi zato, ker doma ne govorijo slovensko in je oče delovni invalid.

Najprej, in to kar precejšen del romana, se nam zdi, da bosta ostali zgodbi srednješolke Lili in študentke Anje ločeni, da gre za vzporedni zgodbi o ljubezni in različnem doživljanju te, obe pa sta slej ko prej idealizirani, nerealni, bolj posledica dveh različnih hormonalnih neviht in idealizacij. Obe se vržeta v ljubezen in pri obeh je ta sidrišče in križišče njunih pričakovanj in malo pričakovanj okolice, obenem pa iluzija, ki jima omogoča pobeg, od doma, družinske utesnjenosti, od rutine, šolske in siceršnje; ljubezen jima zbistri in fokusira pogled, ki zdaj iz množice izpostavi posameznika, v gozdu ugledata drevo, partikularnost.

Lili se “ful dogaja” z Marsom, fantom, ki gara v veleštacuni, kjer nanj dobro pritiskajo, niti s poznanimi v službenem času ne sme govoriti, in se nam zdi to proti vsem pravilom najboljšega trgovskega sosedu, kjer se vsaj delajo, da nam hočejo dobro in da jih skrbi za nas, potrošnike, hkrati pa je Mars proletarec. Ne samo glede narave dela, brezsmiselnega garanja in pripadnosti svojemu poklicu, v katerem nima nobenih iz dela pridobljenih pravic, ves čas prežijo na njegove morebitne zdrse in napake in vsaka ga lahko izvrže na ulico. Mars preživlja mater, ki ni v najboljšem psihičnem stanju; pritisk nanj je očiten in precejšen, malo ga razrahlja njegova nova klapa, ki se pod vodstvom Loka zavzema za pravice Slovencev, za očetnjo brez izkoriščevalcev z juga in podobnih prisklednikov;

kar naenkrat rod in prihodnost točno določenega tipa postaneta njegovi prevladujoči preokupaciji in tudi dikcija in obča pogovorna mesta se vse bolj sukljajo okoli plemenskih in teritorialnih zadev, še toliko bolj po tem, ko izgubi službo in je jezen na vse. V imenu novopridobljenih vrednot se tudi odloči, da bosta z Lili otroka obdržala; nataliteta je ključno orožje za preživetje Slovenstva.

Anja medtem čaka svojo ljubezen na daljavo in poučuje fanta iz priseljenske družine. Ta je skoraj idealizirana, skromna, revna, vendar tudi plemenita, preganjana nedolžnost v duhu in mesu, in najprej se nam zdi, da je v zgodbi družine inštruiranca zbrana vsa reva in bedna kondicija brezpravnih in da je postopno zmanjševanje socialne varnosti in v imenu produktivnosti gospodarske rasti, ki ji zdaj, po šoku in doktrini, rečemo okrevanje, mogoče z večjim angažmajem posameznikov; da lahko po principu 'daj naprej' in z napol volonterskim početjem blažimo posledice dejanj tistih, ki odločajo – ali ostajajo do konca neodločni – v našem imenu. Odgovornih za stanje in za prihodnost, tako se nam vsaj predstavljajo v medijski veselici, vsakič pred volitvami.

Vendar se zdi, da sta odgovora dveh različnih družbenih slojev na nastalo situacijo drugačna; študentska in izginjajočemu srednjemu razredu pripadajoča skupina se organizira, ne samo pri dobrodelnih akcijah, ki naj socialno ogroženim pomagajo z najnujnejšim. V imenu solidarnosti in oboroženi z gesli za popravilo krivic tistim najbolj izpostavljenim, recimo velikemu številu birokratsko in s strani oblasti izbranih, ki jim je bila odvzeta pravica do stalnega bivališča v Sloveniji, protipravno, se odpravijo na proteste. Medtem tisti drugi, ki namesto na blaženje posledic socialnega darvinizma prisegajo na radikalno akcijo, ki nam bo vrnila tisto, kar nam pripada, torej gospodovanje z našim ozemljem, pravice, ki so jih uzurpirali prišleki, načrtujejo akcije. Da bi opozorili na okrnjene plemenske pravice, v imenu neke stare pravde, ki nima nič s kmečkimi upori, je pa enako srednjeveška, totemska in predmoderna, se odločijo razbiti demonstracije prvih.

In se usekajo. Na ulici. V hitri, pospešeni akciji, brezglavi, pri čemer so žrtve naključni in že ves čas najbolj nedolžni, poudarjeno nedolžni.

V spopadu dveh skupin, ki vidita v svojem početju zgodovinsko nujnost, podležejo nedolžni in Mars, ki mu vse najeda, je najbolj besen in podaljšana roka obritoglavcev in udarna pest njihove mentalitete. Upravičeno besen, samo znese se, idoktriniran, na tistimi, ki imajo še manj. Ker prevzame govor kameradov, ki niso sposobni širšega vpogleda, ki nimajo dovolj informacij in izobrazbe, da bi videli širšo sliko; zato takšni vedno opravljajo vlogo kanalizatorjev dela javnega mnenja,

s stereotipi, s posploševanjem in prikrivanjem realnih krivcev za stanje, torej tistega enega odstotka, ki so se mu z zasedbami uprli nekoliko pozneje od protestov, ki jih opisuje Polona Glavan; po nekaterih podatkih, mestih zbiranja, geslih in podobnem bi lahko sklepali, da gre za proteste z začetkov antifa gibanja, ne pa še za razne vstaje in Bojze oziroma 15 o.

Kakorkoli najprej deluje kot omnibus, odvija se počasi in z uvrstevanjem v podrobnosti, ki sestavljajo življenje pozne pubertetnice in študijsko rutino, ki jo preblisknejo spomini na ljubezen s potovanja – v tem Glavanova nadaljuje svoj roman *Noč v Evropi*, kjer je bila počitniška mobilnost mlade generacije osrednji motiv. Vendar se usodi Lili in Anje nezadržno približujeta, hkrati pa se pogloblja prepad med njima. Prva je vse bolj pod vplivom izključevalne Marsove retorike, pobrane iz srečanj s kameradi, druga se v določenem trenutku zave, da je dobrodelna kompulzivno; da se je zakopala v socialno delo in demonstracije zaradi premalo reflektirane želje po spreminjanju sveta, da njena dobrodelnost vsaj toliko kot tistim, ki jim je pomoč namenjena, godi njeni lastni predstavi o dobrem in angažiranem in občutljivem posamezniku; zave se, da njena motivacija za nesebičnost delno raste ravno iz sebičnosti in prevelikega zavedanja same sebe, pri čemer potem zmanjka prostora za drugega. Ravno ta obrat postavi na pravo mesto tudi skoraj idealizirane opise priseljenske družine in njene do konca zagatne situacije ter jih deloma zmešča, jih naredi prepričljivejše.

Roman se konča spravljivo, z ugotovitvijo, da se morata obe strani, pa tudi Lili in Anja, še marsičesa naučiti, in z njima vsa družba.

Avtorica ju tudi jezikovno okarakterizira, srednješolka je seveda vzvišena in govori znižano, njen gard proti svetu je tudi jezikav in nabrit, druga sladko sanjari o daljni ljubezni in ima malo težav z institucijami in avtoritetami, pa podporo v cimrah. Ker poskuša rekonstruirati "življenje, kakršno je", pri tem pa se zaustavlja pri tistih drobnih nepomembnostih, ki sestavljajo življenje obeh protagonistk, njun način rezoniranja, popise nepomembnih akcij, je roman v prvi polovici nekoliko ekstenziven, zgoštevne ne bi preživljanju vsakdana obeh prav nič odvzele; če vidimo, kako inicialnega dogodka, preveritev nosečnosti oziroma inštrukcije za socialno nevladno organizacijo preobrneta njuni življenji, bi lahko kaj do usodnega trka tudi preskočili.

V vsakem življenjskem obdobju rešujemo drugo nalogo in nekateri pri tem tudi pogrnejo. Vsekakor je obsežen roman *Kakorkoli* vpogled v družbene antagonizme, ki ob gibanju vedno sprožijo tudi reakcije. Od časa, ko se roman dogaja, to je približno desetletje nazaj, so se nekatere stvari samo še zaostrele. Na obeh straneh. In če smo pričakovali, da se

bomo česa naučili na napakah, so se prepad in nestrpnost in militantnost retorike samo še zaostрили, kar kaže na uspešno udomačitev novih evropskih tendenc in uspešnost vseh vlad od takrat pri posvajanju najslabšega. Roman, ki ni brez socialnega in aktivističnega naboja, nas poziva k premisleku, dokler je še čas. Roman je poziv k učenju in prisluškovanju drugemu. Kakor koli. Kadar koli. Kjer koli.